

KLAUS RIFBJERG

TYRPLAGERI?

Det er ikke tanken her at fortælle tyrefægtningens historie, det er gjort udmærket andre steder. Det må være nok at sige at former for tyrefægtning har eksisteret siden Mykene, og at de i dag forekommer oftest i Spanien og Sydamerika. Dette skal være en nogenlunde civiliseret danskers betragtninger over fænomenet og handle om hvorfor han i tidens løb har følt sig tiltrukket og frastødt af den sære „sport“. En kender som Ernest Hemingway understreger at der aldeles ikke er tale om en sport, for begrebet *fairness* eksisterer ikke i tyrefægtning, og udgangen på en tyrefægtning er altid den samme: manden vinder over dyret og dyret dør.

Alene tanken om at man i ca. femten minutter mishandler og sårer et dyr for til sidst at slå det ihjel, får det til at vende sig i de fleste moderne, oplyste mennesker. Hvordan kan man være så grusom? Reaktionen er fuldt forståelig, for det er et almindeligt tegn på civilisation at man behandler dyr ordentligt og aldrig plager dem mere end højst nødvendigt. Visse dyrevenner går endda så vidt i deres civilisationsbestrebelse at de, for at beskytte de umælende, gerne ser mennesker mishandlet. Dyreretsforkæmperen Brigitte Bardot tager brødet fra canadiske fangere for at beskytte sælunger og vil have muslimer afvist ved den franske grænse, fordi de slakter deres dyr på en måde som Bardot finder „umenneskelig“.

Derfor er det også vanskeligt for ikke at sige umuligt at tale med nogenlunde rolig stemme om et så politisk ukorrekt og vanskeligt emne som tyrefægtning. Ophidselsen er ligesom givet på forhånd, og da jeg har prøvet det før ved jeg også at modstandernes argumenter næsten altid er usaglige og egentlig slet ikke handler om tyrefægtning, men om noget skrækkeligt „man har hørt“. Det er noget med at man stopper cement op i endetarmen på tyrene, så de ikke skal defækere i arenaen og dermed skræmme de sensible turister, som heller ikke må høre de plagede dyrs brøl, hvorfor man på forhånd skærer tyrens stemmebånd over. Det er nemlig modstandernes påstand at tyrefægtningen kun holdes i live af nysgerrige (blodtørstige) turister. Alt sammen er det noget vrøvl, hvad enhver kan overbevise sig om en dag i San Isidro-fiesta'en i Madrid, hvor der sidder tres tusind mennesker i arenaen Las Ventas og måske fem hundrede af dem er turister, hvor tyrene brøler og af og til taber en klat, og hvor man ville gå amok, hvis man fandt ud af at tyrene var manipulerede og evt. havde fået barberet hornene for at gøre dem mindre skarpe og spidse og livsfarlige. Hvad der for øvrigt har været eksempler på at man gjorde – hvis vi nu

straks skal komme dem i møde som er overbevist om at der aldrig er tale om *fair play*. Hvad der som sagt heller ikke er.

Tyrefægtning handler om liv og død, dyrets og mandens eller måske: dyrets og vores død. Det der entrer arenaen når porten til *toril*'en åbnes, er komprimeret liv, en kraftterning på fire ben, som med sin galopperende skønhed symboliserer det vi tilbeder: den fuldkomne form, den fuldbårne mandighed, elegance og kraft. Det er ikke Højager Nakke eller Ålborg Børge man ser, men en toptunet kampmaskine – der netop ikke er en maskine, men et levende dyr – der kun har det i hovedet at vise sin kraft og tackle enhver der kommer i vejen. Modstanderen, *torero*'en, er også udstyret så man kan se det er en mand, men i modsætning til dyret er han intelligent, eller hans talent består i at kunne tæmme det utæmmelige, vinde over den kraft som vil bruges til en ting – at slå ham ihjel. Her er det springende punkt: hvis man ikke forstår alvoren i dette, at et menneske sætter sit liv på spil for på vores vegne i en form for leg at eliminere døden, er der ingen grund til at gå videre i en diskussion om tyrefægtning. Det er eller bør være alvor hver gang trompeten lyder og en ny tyr kommer ind, ellers er meningsløsheden total, og jeg skal være den første til at indrømme at det er den tit.

Men drabet – som er det vigtigste – udelukker ikke vigtigheden af at opleve vejen ad hvilken. Dertil ceremoniellet, de forskellige faser i tyrefægtningen og dens lidenskabelige og videnskabelige æstetik. Enhver der ser en cricketmatch eller en baseballkamp uden at kende reglerne, vil føle sig slemst distraheret eller angrebet af meningsløshed, eller simpelthen kede sig ihjel. På samme måde er det med tyrefægtning, er man frastødt på forhånd bliver afskyen ikke mindre hvis man uden at kende baggrund og regler prøver at følge det forvirrede spil, som for det meste ender med at en slet matador ikke er i stand til at slå sin tyr ihjel og som – når det endelig lykkes – efterlader det mishandlede dyr som en livløs, blødende klump.

Hvis man ikke forstår reglerne (og reglerne ikke overholdes) krakelerer billedet, mister både mening og skønhed og bliver til karikatur. Og det er egentlig også her tingene begynder at blive vanskelige, for det kræver en mentalitetsændring (eller indsigt i en anden mentalitet) at kunne forstå og måske acceptere at man ritualiserer det eskatologiske og ligeud påstår at et dyrs død, og måden det bliver slået ihjel på, også kan være underholdende. Her er vi for alvor på gyngende grund.

For en spanier (og sydamerikaner) er det ganske naturligt og kommer sjældent til diskussion. I en *macho*-verden hvor noget der bare ligner fejhed er mere foragtligt end så meget andet, er grænsen mellem tapperhed og grusomhed også flydende. I en sfære hvor det kønslige på en gang er undertrykt (eller har været det) og samtidig ceremonielt demonstreres åbenlyst og oven i købet tilbedes (som flamenco og tyrefægtning), bliver den kønslige symbolik ofte understreget eller overdimensioneret. Kamptyrens testikler er frimodigt demonstrative, og for ikke at stikke op for denne magt, er der tradition for at *torero*'en med hjælp af falsies (for det meste et lommetørklæde) gør sit for at fremhæve det der måske ikke er nok af i de stramme bukser. Og kommer han så på hornet, skal man ikke gribe langt for at fange associationen til hanrej-billedet: der hænger han til spot og spe.

Men her er vi stadig mest i underholdningsafdelingen, hvad der virkelig tæller, er mandens intime forhold til tyren, dvs. døden eller dødens mulighed. Hvad der sker mellem *torero* og tyr er en formåling eller sammensmeltning, ja der er virkelig tale om et ægteskab mellem uforenelige størrelser: intelligens mod rå, dyrisk kraft, stilisering mod destruktion. Hvad det gælder om for manden er at skabe en syntese og gennem sine

manøvrer anbringe sig selv og dyret i så farlige situationer, at grænsen for det mulige er lige ved at overskrides, men kun lige – for hinsides det bestemte punkt er kun kaos. Alle *pases*, alle de bevægelser tyrefægteren gør selv og med sin kappe, tjener kun det ene formål at udfordre skæbnen på den skønneste og mest plastiske måde, at skabe en henrykkelse i det æstetiske, der som et godt digt eller stor musik forplanter sig til publikum, som for et øjeblik kan føle sig hævet over døden.

Trangen kender enhver – også ikke-spaniere – men den lidenskab hvormed man følger drømmens opfyldelse, er i forbindelse med tyrefægtningen næsten rørende. En snart tresårig matador, Curro Romero, kan således hvert år sikre sig de bedste kontrakter, selv om han næsten aldrig laver noget der er værd at se på. Men netop som man tror at nu kan det ikke blive mere rædselsfuldt, nu kan han ikke optræde mere skandaløst og tåle flere udpibninger, sker det man har ventet på og betalt dyrt for år ud og år ind, han „får en tyr han kan bruge“ og laver det guddommelige, det vil sige han udløser den dybe længsel vi er fælles om, nemlig at se det fuldbårne, der på et sekund eliminerer al trivialitet og besejrer døden.

Vi er jo ikke vant til den slags lidenskaber. Det er kun en lille flok der sidder med stearinlys i mørklagte lokaler og venter på at blive forløst af et digt, og selv om der er flere i koncertsalen, så kan det ikke i volumen måle sig med størrelsen af det publikum der kommer til en „rå“ tyrefægtning for at få *absolution* i kunsten. Man vil måske i den forbindelse tale om dekadence, men jeg vil uden at blinke påstå at den tyrefægtningskritik der drives i de bedste spanske aviser ligger på et højere åndeligt niveau end meget af det der skrives f. eks. om litteratur i mit eget vemodige fædreland.

Vil det sige at „ondskab“ er mere befordrende end „godhed“, at man når et højere åndeligt niveau ved at mishandle dyr end ved at lade være? Spørgsmålet er godt, men er egentlig ikke til at besvare, i hvert fald ikke entydigt. I Skandinavien roser vi os gerne af et højt humanistisk stade, men undslår os ikke for at opdrætte burhøns i millionvis og aflive tremmekalve og andre kreaturer under omstændigheder som i maskinel grusomhed kan sammenlignes med Auschwitz. Thomas Manns kone sagde om Hemingway, at fordi han gik til noget så barbarisk som tyrefægtning, stemplede han sig selv som fascist. Vi er altså på et overdrev hvor skældsordene let afløser tæksomheden. Jeg beundrer i den sammenhæng en erklæret dyreven som Thorkild Bjørnvig, der under et ophold i Andalusien sagde at det var muligt man ville rive hovedet af ham i Dyreværnsforeningen hvis det slap ud at han havde været til tyrefægtning, men han agtede sig nu alligevel derhen, fordi han ville være ude af stand til at fordømme noget han ikke selv havde studeret. Jeg siger ikke hermed at Bjørnvig blev *aficionado*, blot at han ikke uden videre sanktionerer stupiditet bare fordi det handler om dyr.

Jeg skal vel vogte mig for at gøre mig tanker om hvad en tyr føler eller ikke føler i arenaen, og det kan jeg gøre uden at afstå fra at placere min eventuelle „medlidenhed“. Det er muligt at både spanierne og jeg er mere grusomme end andre mennesker, muligheden foreligger, men længst nede tror jeg ikke på det. Ganske vist behandler (eller behandlede) spaniere dyr grusommere end vi er vant til, men betragter man udviklingsstadierne, så er det ikke ret længe siden vi selv afskaffede revselsesretten (der stadig gælder når det drejer sig om børn) og forbød lænkehunde. Jeg afskyr mishandlinger af enhver art og har det dårligt når *picador*'en med sin lanse ødelægger tyrens nakkemuskel for at bøje dens hoved, så matadoren kan komme til at slå den ihjel „for alvor“. Men området er også følsomt for spanierne, der protesterer vildt hvis *picador*'en går for vidt og efter de-

res målestok „mishandler“ dyret. Her er vi i et felt hvor „spilleregler“ tørner sammen med „følelser“, og man står på en måde afvæbnet, for accepterer man ikke ceremoniellets sammenhæng, er man egentlig *off limits* og har ingen ret til at udtale sig.

Om min *afición* er intakt tvivler jeg på, men jeg har set mange tyrefægtninger i mit liv og en del med begejstring. Det er også et spørgsmål om omstændigheder, og jeg har ikke fantasi til at forestille mig en tyrefægtning i Vanløse eller Frederikshavn. Klima, temperatur, landskab, lugt, lys, lyd, alt er afgørende for om noget så „unaturligt“ som tyrefægtning kan virke „naturligt“. Omstændighederne er altafgørende: arenaens placering, hvordan man kom derhen, hvordan mængden så ud, hvilken placering man fik, hvordan øllet smagte, hvordan svalerne fløj, skyerne tårnede sig op, solen brændte. Også fornemmelsen af mere og mere at høre til spillede en rolle, turistskabelonen forandrede gradvis, og selv om man aldrig bliver indfødt og fatter alting til bunds, så løftes visse slør efter næsten tyve års ophold i et andet land end ens eget. Og hvad tyrefægtningen angår, så sker det sære at man som årene går interesserer sig mere for dyret end for noget andet i arenaen – måske også fordi de eksemplarer man opdrætter i nutiden er svagere, mindre egnede til det de skal gennemføre og symbolisere end tidligere, hvor der syntes at herske større kongruens mellem dyrets og mandens muligheder for at præstere det man havde betalt sin billet for at overvære. En „god tyr“ er i dag en større sjældenhed end dengang for 25-30 år siden, da Antonio Ordóñez og Luis Miguel Dominguín kæmpede med hinanden og tyrene, for at bevise hvem der var størst og i længden bedst til at undslippe det vi alle sammen frygter mest: døden i døden.